

Капаруліна І. М.

СУТНІСТЬ ТА КРИТЕРІЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ОБ'ЄКТА

Робота присвячена проблемі виокремлення економічних об'єктів з-поміж інших об'єктів реальності. Методологічне підґрунтя роботи сформоване на базі тісного переплетіння двох напрямів розвитку сучасної економічної методології: логіко-когнітивістського (синтез психофізіології, філософії та економіки) та соціально-конструктивістського (синтез економіки та інших суспільних сфер життя). За допомогою каузального методу проаналізовано сутність економічної категорії «економічний об'єкт» та її взаємозв'язок з такими категоріями як «економічний суб'єкт» і «економічна одиниця». Визначено ключові риси економічної діяльності. Сформовано необхідні критерії ідентифікації фрагмента реальності як економічного об'єкта та виділено два рівні економічних об'єктів у сучасному світовому господарстві. Запропонований підхід виступає передумовою створення парадигми універсального синтезу, коли економіка розглядається як органічна частина буття.

Ключові слова: економічна діяльність, господарська діяльність, економічний об'єкт, економічний суб'єкт, економічна одиниця, синтез

Бібл.: 41.

Капаруліна Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Національний авіаційний університет (пр. Космонавта Комарова, 1, Київ, 03058, Україна)

Email: kaparulina@ukr.net

УДК 330.12

Капаруліна И. Н.

СУЩНОСТЬ И КРИТЕРИИ ИДЕНТИФИКАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБЪЕКТА

Работа посвящена проблеме выделения экономических объектов среди других объектов реальности. Методологическое основание работы сформировано на базе тесного переплетения двух направлений развития современной экономической методологии: логико-когнитивистского (синтез психофизиологии, философии и экономики) и социально-конструктивистского (синтез экономики и других сфер общественной жизни). С помощью причинно-следственного метода проанализированы сущность экономической категории «экономический объект» и взаимосвязь данной категории с такими категориями как «экономический субъект» и «экономическая единица». Определены ключевые черты экономической деятельности. Сформированы необходимые критерии идентификации фрагмента реальности как экономического объекта и выделены два уровня экономических объектов в современном мировом хозяйстве. Предложенный подход к рассмотрению экономического объекта выступает предпосылкой создания парадигмы универсального синтеза, когда экономика рассматривается как органическая часть бытия.

Ключевые слова: экономическая деятельность, хозяйственная деятельность, экономический объект, экономический субъект, экономическая единица, синтез

Библ.: 41.

Капаруліна Ірина Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, докторант, Национальный авиационный университет (пр. Космонавта Комарова, 1, Киев, 03058, Украина)

Email: kaparulina@ukr.net

UDC 330.12

Kaparulina I. M.

ESSENCE AND CRITERIA OF IDENTIFICATION OF AN ECONOMIC OBJECT

The article is devoted to the problem of marking out economic objects among other objects of reality. The methodological grounds of the study is formed on the basis of close interlacing of two directions of development of the modern economic methodology: logical and cognitive (synthesis of psycho-physiology, philosophy and economy) and socio-constructivist (synthesis of economy and other spheres of public life). Using the cause-effect method the article analyses the essence of the economic category "economic object" and interconnection of this category with such categories as "economic subject" and "economic unit". The article identifies key features of economic activity. It forms necessary criteria of identification of a fragment of reality as economic object and specifies two levels of economic objects in the modern world economy. The offered approach to consideration of an economic object plays the role of a prerequisite of creation of a paradigm of the universal synthesis when economy is considered as an organic part of reality.

Key words: economic activity, economic object, economic subject, economic unit, synthesis

Bibl.: 41.

Kaparulina Iryna M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, National Aviation University (pr. Kosmonavta Komarova, 1, Kyiv, 03058, Ukraine)

Email: kaparulina@ukr.net

Постановка проблеми. Сьогодні економічна реальність складається з множини тісно переплетених між собою різноманітних економічних об'єктів, для яких характерними ознаками є багатofункціональність, аморфні форми організації, наднаціональні масштаби діяльності

й тісний взаємозв'язок з політичними, культурними та ін. об'єктами. Зв'язок економіки з іншими сферами людської діяльності настільки тісний, що сучасні економічні об'єкти на різних рівнях ієрархії функціонують разом з соціально-політичною та природною сферами як єдине ціле [1, с. 76].

Зазначені характеристики сучасної економічної дійсності ускладнюють виокремлення економічних об'єктів з поміж інших об'єктів реальності, актуалізуючи наукові дослідження в цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення сутності економічних об'єктів, їх класифікація та структуризація, як правило, розглядаються не в межах спеціалізованих досліджень, а в ході інших, більш широкого спрямування, роботах. При цьому можна виділити, насамперед, два аспекти, на які спрямовується увага дослідників:

- розкривається сутність економічних об'єктів з використанням таких взаємопов'язаних понять як «економічний об'єкт» (И. А. Брусакова [2], Ф. Перу [3]), «економічний суб'єкт/агент» (Ю. И. Чуньков [4], С. Н. Булганіна [5], А. Н. Неверов [6], Л. Боссен [7]), «економічна одиниця» (А. П. Градов [8], Д. О. Попова, О. В. Синявська [9]);
- конкретизуються види економічних об'єктів у світлі виділення ієрархічних рівнів економіки (К. Допфер [10], Дж. Фостер [10], У. Ж. Алієв [11], О. В. Іншаков [12], Г. Клейнер [13] та ін.).

Постановка завдання. Незважаючи на широковживаний характер поняття «економічний об'єкт», в економічній науці відсутнє його теоретичне обґрунтування на основі визначення ознак та критеріїв. Тому, враховуючи ракурс вживання та напрями дослідження в економічній літературі цього поняття, з метою систематизації наявних уявлень виникає необхідність:

- визначення аспектів вживання понять «економічний об'єкт», «економічний суб'єкт» і «економічна одиниця» в економічних джерелах;
- уточнення змісту поняття «економічний об'єкт» на основі виділення ознак, притаманних саме економічним об'єктам, та дослідження суті філософської категорії «об'єкт»;
- чіткого окреслення спільних та відмінних рис понять «економічний об'єкт» і «економічний суб'єкт» з урахування змістовного співвідношення філософських категорій «об'єкт-суб'єкт».

Ціллю роботи є обґрунтування критеріїв ідентифікації економічних об'єктів. Методологія дослідження базується на наступних положеннях:

- поглиблення спеціалізації на фоні інтеграції як загальна тенденція розвитку буття зумовлює об'єктність побудови буття, специфічність і фрактальність одночасно;
- існування об'єкта вимагає наявності в його складі основних елементів, необхідних для підтримання життєдіяльності – синергія як базис побудови;
- виконання цільового призначення об'єктом зумовлює його спеціалізацію на певному виді діяльності на фоні виконання універсальних функцій.

Основний метод дослідження – каузальний. В роботі застосовується міждисциплінарний підхід – синтезуються знання з економіки, психофізіології та філософії.

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо ракурс вживання і зміст термінів «економічний об'єкт», «економічний суб'єкт» і «економічна одиниця».

Під економічним об'єктом в економічній літературі може розумітися:

- об'єкт реальності, що здійснює підприємницьку чи економічну діяльність [2–3; 14]. Наприклад, під економічними об'єктами розуміються такі об'єкти, як підприємство, банк, фінансова структура, фірма тощо [2]. Чи за іншим підходом, коли виділяються два основні рівні економіки, на мікрорівні – це споживачі, виробники, інвестори, менеджери, працівники [14, с. 91], що відносяться до первинних економічних об'єктів. На макрорівні – відповідні агреговані економічні об'єкти;
- об'єкт, на який спрямована дієва здатність економічного суб'єкта [4–5; 15]. За Ю. Чуньковим економічний об'єкт – «об'єкт відносин між економічними суб'єктами» [4, с. 26]. Відповідно в ролі економічного об'єкта виступають чинники виробництва та продукт господарського процесу [4] чи, в іншому випадку, товари та послуги, фактори виробництва, гроші, цінні папери, державні пільги та субсидії, соціальні виплати та преференції [15];
- об'єкт реальності, який або здійснює підприємницьку діяльність, або пасивно задіяний в ній. Так, Райсберг Б. А. [16] визначає, що до економічних об'єктів можна віднести «підприємства, організації, засоби та фактори виробництва, елементи соціальної сфери, що характеризуються як об'єкти, в яких зосереджена чи на які спрямована економічна діяльність, та які демонструють певний бік економічних інтересів і відносин».

Зміст поняття «економічний суб'єкт» в економічній літературі варіюється лише за типом діяльності, що притаманний суб'єкту:

- учасник економічної операції [5–7; 17]. Наприклад, домогосподарства, підприємства, банки та держава [15];
- носій виробничої діяльності [4], який веде господарську діяльність і економічно відокремлений.

Ракурс вживання поняття «економічна одиниця» за змістом й переліком конкретних прикладів збігається з варіаціями тлумачень «економічний суб'єкт» і «економічний об'єкт».

Виходячи з вищеведеного, можна зробити висновок, що в економічній літературі не існує чітких критеріїв віднесення певного економічного утворення до однієї з трьох економічних категорій – економічного об'єкту, економічного суб'єкту чи економічної одиниці. Тому необхідно проаналізувати зміст та взаємозв'язок загальнонаукових категорій «об'єкт», «суб'єкт» і «одиниця».

Категорія «об'єкт» – базова філософська категорія, пов'язана зі специфікою людського сприйняття, яке відбувається як процес побудови свідомістю образу об'єктів буття при взаємодії людини з ними. При цьому, сприймаючи оточення, людина бачить не суцільний фон (навіть неоднорідний), а картину, що складається з окремих об'єктів.

З'ясуванню природи такого сприйняття присвячено багато як загально філософських робіт (Аристотеля, Дж. Локка, Дж. Берклі), так і праць з психофізіології. Це

Аристотелем [18, с. 371–448] було сформоване уявлення про процес сприйняття згідно з принципом вирішення антиномії «подібне-протилежне» – відчуття розщеплюються на елементарні частки до рівня, коли «подібне сприймається подібним». Виділені окремі частки інтегруються у цілісне сприйняття у формі «відбитка» об'єкту впливу – інваріантний сенсорний образ – як певне «уподібнення органів чуття цьому об'єкту».

У сучасній фізіології таке уявлення про людське сприйняття знайшло відображення у вигляді складного механізму сприйняття на основі умовних і безумовних рефлексів [19–20] та у вигляді окремих концепцій: біохімічної концепції пам'яті Х. Хідена [21], принципу доміанти О. О. Ухтомського [22] та ін. У психології відповідна специфіка людського сприйняття виражається в таких властивостях як вибірковість, предметність, цілісність, константність [23–25].

Значимо, що виділення окремого фрагменту буття – об'єкта – повинно відповідати вищезначеним властивостям людського сприйняття. Тому пропонуємо застосувати саме такий підхід до обґрунтування критеріїв виділення об'єктів:

1. Предметність. Предметність «характеризує різницю у типі зв'язку між елементами перцепта усередині образу» [24] окремого фрагменту реальності, «з одного боку, і зв'язками внутрішньооб'єктних елементів із зовнішньофоновими» – з іншого боку. За даними наукових досліджень людське сприйняття має дискретно-аналоговий характер: середовище сприймається не як однорідне – з фону виділяється окремий об'єкт, який надалі розщеплюється на окремі елементи, в результаті трансформації яких синтезується цілісна інформаційна картина – психічний образ об'єкта. Тобто здатність людини сприймати світ не у вигляді набору не зв'язаних поміж собою відчуттів, а у вигляді окремих об'єктів, з якими ці відчуття пов'язані. Отже, акт сприйняття розпочинається як знаходження меж об'єкту – виділення об'єкту із середовища, що виступає базисом для подальшого його дослідження. «Лише у своїй межі і завдяки їй ЩОСЬ є тим, чим воно є» [26, с.230]. Звідси *перший критерій виділення об'єкту – це наявність межі у об'єкта*.
2. Структурність (константність). Структурність сприйняття відображає особливість сприйняття об'єкту як сукупності стійких зв'язків. Завдяки цій властивості сприйняття можлива ідентифікація об'єкта незалежно від умов спостереження через визначення його атрибутивних характеристик. Іншими словами має існувати відносна постійність ключових властивостей об'єкту при порівняно широкому діапазоні змін умов його сприйняття [24]. Тож *другий критерій виділення об'єкту: наявність структури у об'єкта*.
3. Вибірковість. Ця властивість сприйняття базується на тому, що рівень структуризації реальності (точка спостереження) визначає середовище й відповідні об'єкти, з якого воно складається. Тобто переважне виділення одних об'єктів порівняно з іншими

залежить від актуальності цих об'єктів для життєдіяльності спостерігача, його мотивації. Відповідно *третій критерій виділення об'єкту: наявність суб'єктивно-об'єктивних характеристик у об'єкта*.

4. Цілісність. Цілісність сприйняття виражає «загальну специфіку співвідношення між будь-якими елементами перцепта та його інтегральною структурою» [24]. Елементи, що входять до складу певного об'єкту, мають жорсткий комплементарний характер (синергія). Тому лише такий склад елементів у своїй взаємодії – неділиме утворення – може забезпечувати адаптацію до певних змін зовнішнього середовища при збереженні аутентичності. *Четвертий критерій виділення об'єкту: наявність жорстких комплементарних зв'язків у елементів об'єкта*.

Отже, з нашої точки зору, *об'єкт – це фрагмент буття, що, будучи цілісним утворенням, має межу та структуру та існує відносно незалежно від спостерігача, що спричиняє наявність у нього об'єктивно-суб'єктивних характеристик*.

Виділення й використання двох понять «об'єкт» і «суб'єкт» в науці [27–29] пов'язано з протиставленням людини природному світові, коли живі організми чи виключно людина наділяються:

- активною (перетворювальною) функцією у пізнанні світу;
- свідомістю.

За такого підходу суб'єктом вважається «носієм діяльності, свідомості та пізнання» [27, с. 5]. В той же час об'єкт – «те, на що спрямована (реальна (практична) і пізнавальна) активність суб'єкта» [27, с. 6].

Однак у ХХ ст. сформовано погляд на відносини суб'єкта та об'єкта не як на односпрямовану дію, а як на взаємодію, діалог – суб'єкт-суб'єктні відносини [30–32]. Тому, враховуючи попередньо розглянуті властивості людського сприйняття та положення сучасних загальнонаукових теорій – теорія систем, синергетика, теорія еволюції, зазначимо принципові аспекти, необхідні для розмежування понять «об'єкт» і «суб'єкт».

По-перше, існує динамічна єдність будь-якого об'єкта та середовища його функціонування, що унеможливорює виокремлення та протиставлення об'єкта навколишньому світові. Це означає наявність одночасного взаємного впливу між об'єктом і середовищем.

По-друге, об'єктивність знання передбачає побудову цілісної картини як взаємопов'язаних поміж собою об'єктів з визначенням ролі кожного з них, що можливе лише через інтеграцію спостерігача й перетворення його на один з рівнозначних об'єктів буття.

По-третє, еволюція обумовлює відносність об'єктивного знання.

По-четверте, неживими об'єктами можна вважати такі об'єкти, що не здатні до ініціації своєї діяльності та адаптації до середовища й лише втрачають свої властивості з моменту їх утворення.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що *використання категорії «суб'єкт» пов'язане з від-*

значенням таких якостей об'єкта буття як здатність до адаптації та ініціації власної діяльності.

Поняття «одиниця» в науці використовується згідно такого його значення як «окрема частина чого-небудь, що становить відносно самостійне ціле» [33, с.629]. Відповідно використання цього терміну пов'язане з такою властивістю буття як ієрархічність й знаходженням мінімально можливого об'єкту, що здатний виконувати певну функцію, та умовним розглядом його як неділимого утворення.

Тож на основі аналізу понять «об'єкт», «суб'єкт» і «одиниця» можна зазначити, що вибір одного з трьох понять «економічний об'єкт», «економічний суб'єкт/агент» чи «економічна одиниця» для вживання має обумовлюватися акцентуацією уваги на різних аспектах певного утворення, що може бути ідентифіковане як фрагмент економічної діяльності, а саме:

- економічний об'єкт – утворення, призначенням якого є здійснення економічної діяльності;
- економічний суб'єкт/агент – учасник економічних відносин, що може самостійно ініціювати власну діяльність та адаптуватися до змін;
- економічна одиниця – умовно неділимий економічний об'єкт.

Такий взаємозв'язок між поняттями «економічний об'єкт», «економічний суб'єкт» і «економічна одиниця» дозволяє сформувати загальний перелік фрагментів реальності, ідентифікованих в економічних джерелах як економічні об'єкти/суб'єкти/одиниці. З метою розширення інформаційної бази дослідження та узагальнення поглядів різних авторів розглянемо різновиди економічних об'єктів, що виділяються дослідниками в результаті структуризації економіки.

У сучасній економічній літературі окрім уже усталеного способу виділення ієрархічних рівнів економіки у вигляді мікроекономіки та макроекономіки існує декілька альтернативних підходів до структуризації [10–13]. Так, наприклад, за У. Ж. Алєєвим [11] існує 9 рівнів економіки (за спаданням) з відповідними економічними об'єктами: метаекономіка, мегаекономіка, макрорегіональна економіка, макроекономіка, мікрорегіональна/ мезорегіональна економіка, мезоекономіка, мікроекономіка, міні-економіка, наноекономіка. За Клейнером [13] – 5 рівнів: мегаекономіка, макроекономіка, мезоекономіка, мікроекономіка, наноекономіка. При цьому підходи до структуризації економіки різняться не лише ступенем деталізації процесу структуризації економічної дійсності (кількість рівнів ієрархії), але й мають розбіжності у трактуванні змісту цих рівнів – переліку економічних об'єктів. В результаті, до економічних об'єктів відносяться широкий спектр об'єктів: індивіди, зайняті в економіці, фірми, галузі, територіальні економічні зони і т. д.

Проведемо групування фрагментів реальності, зазначених в інформаційних джерелах як економічні об'єкти/суб'єкти/одиниці, розташовуючи їх в ієрархічному порядку за зростанням рівня складності.

Об'єкти, що певним чином задіяні в економічній діяльності (капітал, земля, товари та послуги, гроші, цінні папери тощо).

Індивіди (чи об'єднані індивіди, що сумісно приймають рішення) відповідно до їх ролі в економіці (працівник, підприємець, споживач/домогосподарство, громада).

Утворення як об'єднання індивідів для виконання виробничої діяльності, що є частиною іншого більш складного утворення (економічно самостійний підрозділ, чи має статус юридичної особи (фірма), чи статус фізичної особи-підприємця (ФОП)).

Утворення у вигляді об'єднання фірм, що втрачають свою самостійність (трест).

Сукупність однорідних економічних утворень, що мають подібну технологію – галузь.

Складне утворення зі статусом чи без статусу юридичної особи, елементами якого виступають взаємопов'язані фірми, банки, об'єкти іншого характеру (корпорація, концерн, фінансово-промислова група, холдинг, ТНК, кластер).

Територіальне політичне утворення (чи його частина), в межах якого встановлені однакові правила ведення економічної діяльності (регіон, країна, міждержавні економічні союзи, світова економіка).

Однак для того щоб проаналізувати та обґрунтувати віднесення певного об'єкту реальності до економічних об'єктів, потрібно визначити специфіку саме економічних об'єктів.

На підставі аналізу змісту економічної діяльності [34–38] можна виділити такі її ключові риси:

- економічна діяльність пов'язана з виробництвом матеріальних продукту. Під виробництвом при цьому розуміється процес перетворення ресурсів, отриманих на вході, у продукт на виході.
- економічна діяльність за змістом не тотожна господарській діяльності. Враховуючи історичний ракурс вживання поняття «господарство», господарча діяльність – це діяльність індивіда чи групи індивідів, пов'язана із їх самозабезпеченням (домогосподарство, міське господарство, національне господарство, світове господарство), що реалізується шляхом виробництва, обміну, розподілу та споживання благ. Виходячи із змісту, економічна діяльність – це елемент господарської діяльності, що відокремився й розвинувся в ході еволюції людства – виробник-споживач в одній особі перетворився на 2 різні сторони процесу;
- економічна діяльність реалізується шляхом виконання наступних функцій: виробництво та збут, постачання та фінансова діяльність, менеджмент і маркетинг, наукова й навчально-підготовча діяльність [39]. При цьому профільною діяльністю є виробнича, а виконання інших операцій – це результат інтеграції економічних об'єктів в ході еволюції з торговельними, інфраструктурними, фінансовими, освітніми тощо об'єктами [40];
- економічною діяльністю можуть займатися як фізичні (фізична особа-підприємець), так і юридичні особи, а також економічні утворення без статусу юридичної особи (ФПГ, холдинги тощо);

- у сучасних реаліях спосіб здійснення будь-якої діяльності шляхом перетворення ресурсів у продукт для задоволення сторонніх потреб є юридичною підставою для прирівнювання такої діяльності до економічної (Національний класифікатор України [38], Загальноросійський класифікатор видів економічної діяльності [41]). Однак такий підхід не враховує першочерговість (призначення об'єкта) і другорядність різних видів діяльності, що здійснює об'єкт.

Таким чином, варто відмітити, що виникає протиріччя між змістом економічної діяльності (виробництво матеріального продукту) та законодавчими нормами. Подібні юридичні норми суперечать змісту економіки як науки взагалі, адже економічна діяльність на різних рівнях господарства досліджується як:

- мікроекономіка – оптимальне виробництво продукту для задоволення індивідуальних і колективних окремих потреб;
- макроекономіка – оптимальне виробництво продукту для задоволення сукупних потреб на національному рівні, і т. д.

Таким чином, *фрагмент реальності може бути ідентифікований як економічний об'єкт, якщо він відповідає п'яти критеріям:*

- наявність межі;
- наявність структури;
- наявність суб'єктивно-об'єктивних характеристик;
- наявність жорстко комплементарних зв'язків між складовими елементами;
- наявність профільної діяльності – виробництво матеріального продукту для задоволення суспільних потреб.

Згідно таких критеріїв можна виділити два рівні економічних об'єктів:

1 рівень – економічне утворення як об'єднання індивідів: ФОП, економічно самостійний підрозділ (виконує усі економічні функції), фірма;

2 рівень – економічне утворення у вигляді об'єднання фірм, що втрачають свою самостійність.

Фактори виробництва відносяться до елементів економічного об'єкту. Галузь – це сукупність однорідних економічних об'єктів, яка не може розглядатися як ціле (порушується 4 критерій). Корпорація, концерн, фінансово-промислова група тощо – складні утворення, до функцій яких належить економічна, але виконання її закріплено за фірмами. Регіон, країна, міждержавні економічні союзи, світова економіка – це утворення, які залежно від ступеня інтеграції, чи просто регулюють економічну діяльність на певній території, чи відносяться до більш складного утворення – господарство різного рівня ієрархії.

Висновки. Запропоновані в роботі критерії ідентифікації економічних об'єктів дозволяють аргументовано на основі загальних ознак спочатку ідентифікувати фрагмент реальності як об'єкт, й надалі на основі специфічної ознаки (сутності економічної діяльності) визначити належність його до економічних об'єктів. Методологічні положення, що лежать в основі обґрунтування критеріїв, відповідають основним тенденціям розвитку сучасної економічної методології: по-перше, застосовується міждисциплінарний підхід, в якому поєднуються знання з філософії, психофізіології та економіки, по-друге, економічна діяльність розглядається як одна зі сфер суспільної діяльності, що знаходиться у тісній взаємодії з іншими сферами (соціальний конструктивізм). Запропонований в роботі погляд на сутність економічного об'єкту дозволяє одночасно розглядати економіку в якості різновиду соціального процесу (специфічні взаємовідносини між людьми), як процес активної взаємодії людини й природи та органічну частину Буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мезоэкономика переходного периода: Рынки, отрасли, предприятия [Текст] / Под ред. Г. Б. Клейнера. – М.: Наука, 2001. – 516 с.
2. Брусакова И. А. Имитационное моделирование в информационных системах [Текст] / И. А. Брусакова. – СПб.: СПбГИЭУ, 2004. – 151 с.
3. Perroux F. Economic Space: Theory and Applications [Text] / F. Perroux // *Quarterly Journal of Economics*. – V.64. – Issue 1. – 1950. – Pp. 89–104.
4. Чуньков Ю. И. Взаимодействие объективного и субъективного в социалистической экономике [Текст] / Ю. И. Чуньков. – Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1984. – 193 с.
5. Булганина С. Н. Природа и структура экономических субъектов [Текст] / С. Н. Булганина. – Оренбург: ОГУ, 2003. – 206 с.
6. Неверов А. Н. О процессе возникновения экономической субъектности [Текст] / А. Н. Неверов // *Профессиональное самосознание и экономическое поведение личности: Труды III международной научной интернет-конференции, март-июнь 2009*. – Омск: Полиграфический центр КАНБ, 2009. – С. 41–53.

REFERENCES

- Aliev, U. Zh. "Mnogourovnevaia ekonomicheskaja sistema: struktura i sodержanie v kontekste vosпроизводства" [Multi-level economic system: structure and content in the context of reproduction]. *Vestnik IvGU. Ekonomika*, no. 1 (2012): 6–11.
- Alexander, J. C., Giesen, B., and Munch, R. *The Micro-Macro Link*. Berkeley-Los Angeles-London: University California Press, 1987.
- Aristotel. *O dushe* [On the soul]. Moscow: Mysl, 1976.
- Anokhin, P. K. *Oчерки po fiziologii funktsionalnykh sistem* [Essays on the physiology of functional systems]. Moscow: Znanie, 1975.
- Bulgagina, S. N. *Priroda i struktura ekonomicheskikh subektov* [The nature and structure of economic entities]. Orenburg: OGU, 2003.
- Bossen, L. "The Household as Economic Agent" *Urban Anthropology* vol. 10, no. 3 (1981): 287–299.
- Brusakova, I. A. *Imitatsionnoe modelirovanie v informatsionnykh sistemakh* [Simulation modeling in information systems]. St. Petersburg: SPbGIEU, 2004.
- Berdiaev, N. *Filosofia svobodnogo dukha* [The philosophy of the free spirit]. Moscow: Respublika, 1994.

7. Bossen L. The Household as Economic Agent // *Urban Anthropology*. – V.10. – №3, Fall. – 1981. – Pp. 287–299.
8. Градов А. П. Национальная экономика. 2-е изд. [Текст] / А. П. Градов. – СПб.: Питер, 2005. – 240 с.
9. Попова Д. О. Теоретические модели принятия решений в домохозяйстве [Текст] / Д. О. Попова, О. В. Синявская // *SPERO*. – 2011. – №14. – С.121–142.
10. Dopfer K. Micro-meso-macro [Text] / K. Dopfer, J. Foster, J. Potts // *Journal of Evolutionary Economics*. – 2004. – 14. – Pp. 263–279.
11. Алиев У. Ж. Многоуровневая экономическая система: структура и содержание в контексте воспроизводства [Текст] / У. Ж. Алиев // *Вестник Ивановского государственного университета*. Серия: Экономика. – 2012. – №1. – С. 6–11.
12. Иншаков О. В. Уровневый анализ объекта, предмета и метода экономической теории [Текст] / О. В. Иншаков // *Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов*. – 2004. – №4(40). – С.5–18.
13. Клейнер Г. Б. Наноэкономика [Текст] / Г. Б. Клейнер // *Вопросы экономики*. – 2004. – №12. – С.70–94.
14. The Micro-Macro Link [Text] / Ed. J. C. Alexander, B. Giesen, R. Munch, N. J. Smelser. – Berkeley-Los Angeles-London: University California Press, 1987. – 400 p.
15. Васюнина Л. А. Домохозяйство как субъект рыночной экономики [Текст] / Л. А. Васюнина, В. В. Шиховец // *Вестник ВолГУ*. Серия 3: Экономика. Экология. – Вып. 3. – 1998. – С. 29–37.
16. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. и доп. [Электронный ресурс] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 495 с. – Режим доступа: http://sbs.gov.mari.ru/glossary/c_z/
17. Завадський Й. С. Економічний словник [Текст] / Й. С. Завадський, Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич. – К.: Кондор, 2006. – 356 с.
18. Аристотель. О душе [Текст] / В кн.: Аристотель. Соч. в 4-х томах. Т.1. – М.: «Мысль», 1976. – С.371–448.
19. Анохин П. К. Очерки по физиологии функциональных систем [Текст] / П. К. Анохин. – М.: Знание, 1975. – 225 с.
20. Павлов И.П. Избранные труды /Под общ. ред. Ю. В. Наточина, М. А. Пальцева, А. М. Сточика. – М.: Медицина, 1999. – 448 с.
21. Роуз С. Р. Устройство памяти. От молекул к сознанию [Текст] / С. Р. Роуз. – М.: Мир, 1995. – 384 с.
22. Ухтомский А. А. Избранные труды [Текст] / А. А. Ухтомский. – Москва: Директ-Медиа, 2008. – 804 с.
23. Лурия А. Р. Ощущение и восприятие [Текст] / А. Р. Лурия. – М.: Изд-во МГУ, 1975. – 67 с.
24. Веккер Л. М. Психика и реальность. Единая теория психических процессов [Электронный ресурс] / Л. М. Веккер. – М.: Смысл, 1998. – 685 с. Режим доступа: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/vekk101/>
25. Психология ощущений и восприятия [Текст] / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. В. Любимова, М. Б. Михалевской. – М.: ЧеРо, 1999. – 610 с.
26. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. Т.1 Наука логики [Текст] / Г. Гегель. – М.: Мысль, 1974. – 452 с.
27. Лекторский В. А. Субъект в истории философии: проблемы и достижения [Текст] / В.А. Лекторский // *Методология и история психологии*, 2010. – Т.5. – Вып.1. – С. 5–18.
28. Субъект и объект как философская проблема [Текст] / Е. Н. Причепий, В. А. Рыжко и др. – Киев: Наукова думка, 1979. – 304 с.
- Backhouse, R. E., and Medema, S. G. "Defining Economics: The Long Road to Acceptance of the Robbins Definition" *Economica* vol. 76, no. 1 (2009): 805-820.
- Chunkov, Yu. I. *Vzaimodeystvie obektivnogo i subektivnogo v sotsialisticheskoy ekonomike* [The interaction of objective and subjective in the socialist economy]. Tomsk: Izdatelstvo Tomskogo universiteta, 1984.
- Dopfer, K., Foster, J., and Potts, J. "Micro-meso-macro" *Journal of Evolutionary Economics*, no. 14 (2004): 263-279.
- Gegel, G. *Entsiklopediia filosofskikh nauk* [Encyclopedia of Philosophy]. Moscow: Mysl, 1974.
- Gradov, A. P. *Natsionalnaia ekonomika* [National economy]. St. Petersburg: Piter, 2005.
- Gusserl, E. *Krizis evropeyskikh nauk i transtsendentalnaia fenomenologiiia: Vvedenie v fenomenologicheskuiu filosofiiu* [Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to phenomenological philosophy]. St. Petersburg: Fond Universitet; Vladimir Dal, 2004.
- Inshakov, O. V. "Urovnevyy analiz obekta, predmeta i metoda ekonomicheskoy teorii" [Level analysis of the object and method of economic theory]. *Izvestiia SPbGUEF*, no. 4 (40) (2004): 5-18.
- Kleyner, G. B. "Nanoeconomika" [Nanoeconomics]. *Voprosy ekonomiki*, no. 12 (2004): 70-94.
- Khaydegger, M. *Bytie i vremia* [Being and Time]. Kharkov: Folio, 2003.
- Kaparulina I. Evolution of an enterprise: historical analysis of the behavior pattern. In press.
- Kaparulina, I. "Holistic picture of socio-economic development: endogenous and exogenous nature of cycling" *Research of Applied Economic* vol. 5, no. 3 (2013): 17-36.
- Lurii, A. R. *Oshchushchenie i vospriatie* [Sensation and perception]. Moscow: MGU, 1975.
- Asiunina, L. A., and Shikhovets, V. V. "Domokhoziaystvo kak subekt rynochnoy ekonomiki" [Household as the subject of a market economy]. *Vestnik VolGU. Ekonomika. Ekologiya*, no. 3 (1998): 29-37.
- Lektorskiy, V. A. "Subekt v istorii filosofii: problemy i dostizheniia" [The subject of the history of philosophy: problems and achievements]. *Metodologiya i istoriia psikhologii* vol. 5, no. 1 (2010): 5-18.
- Liubutin, K. N., and Pivovarov, D. V. *Dialektika subekta i obekta* [The dialectic of subject and object]. Ekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo universiteta, 1993.
- Leishvili, P. *Ekonomicheskaiia deiatelnost: teleologicheskii analiz* [Economic activity: the teleological analysis]. Tbilisi: Siakhle, 2011.
- [Legal Act of Ukraine] (2006).
- Mezoeconomika perekhodnogo perioda: Rynki, otrasli, predpriiatiia [Mezoeconomika Transition: Markets, industries, businesses]. Moscow: Nauka, 2001.
- Neverov, A. N. "O protsesse vzniknoveniia ekonomicheskoy subektnosti" [About the nascent economic subjectivity]. *Profesionalnoe samosoznanie i ekonomicheskoe povedenie lichnosti*. Omsk: Poligraficheskiiy tsentr KANB, 2009.41-53.
- "Obshcherossiyskiy klassifikator vidov ekonomicheskoy deiatelnosti" [National Classification of Economic Activities]. <http://xn----7sbajkuandce5bb0ajav6a5p.xn--p1ai/>.
- Pavlov, I. P. *Izbrannyye trudy* [Selected Works]. Moscow: Meditsina, 1999.

29. Любутин К. Н. Диалектика субъекта и объекта [Текст] / К. Н. Любутин, Д. В. Пивоваров. – Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 1993. – 415 с.
30. Бердяев Н. Философия свободного духа [Текст] / Н. Бердяев. – М.: Республика, 1994. – 480 с.
31. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология: Введение в феноменологическую философию [Текст] / Э. Гуссерль. – Санкт-Петербург: Фонд Университет: Владимир Даль, 2004. – 398 с.
32. Хайдеггер М. Бытие и время [Текст] / М. Хайдеггер. – Харьков: Фолио, 2003. – 503 с.
33. Словник української мови: в 11 т. Т.5 [Текст] / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1974. – 839 с.
34. Ручкина Г. Ф. Понятие и содержание экономической деятельности и ее соотношение с хозяйственной и предпринимательской деятельностью [Текст] / Г. Ф. Ручкина // Юрист. – 2003. – № 2. – С. 19–21.
35. Валиева Э. И. Соотношение понятий предпринимательская деятельность и экономическая деятельность [Текст] / Э. И. Валиева, У. Ф. Ибрагимов // Молодой ученый. – 2013. – № 6. – С. 285–287.
36. Леиашвили П. Экономическая деятельность: телеологический анализ [Текст] / П. Леиашвили. – Тбилиси: Сиахле, 2011. – 194 с.
37. Backhouse R.E. Defining Economics: The Long Road to Acceptance of the Robbins Definition [Text] / R.E. Backhouse, S.G. Medema // *Economica*. – 2009. – Vol.76. – Issue Supplement s1.– Pp.805–820.
38. Наказ Державного комітету статистики України «Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2005» [Текст] // Українська інвестиційна газета. – 2006. – №30. – С. 16.
39. Karapulina I. Evolution of an enterprise: historical analysis of the behavior pattern [Text]. In press.
40. Karapulina I. Holistic picture of socio-economic development: endogenous and exogenous nature of cycling [Text] / I. Karapulina // *Research of Applied Economic*. – 2013. – No 3. – Vol.5.– Pp. 17–36.
41. Общероссийский классификатор видов экономической деятельности [Электронный ресурс] / Ваш код ОКВЭД. – Режим доступа: <http://xn----7sbajkuandce5bb0ajav6a5p.xn--p1ai/>
- Popova, D. O., and Siniavskaia, O. V. "Teoreticheskie modeli priniatiia resheniy v domokhoziaystve" [Theoretical models of household decision-making]. *SPERO*, no. 14 (2011): 121-142.
- Psikhologiya oshchushcheniy i vospriyatiia [Psychology of sensation and perception]. Moscow: CheRo, 1999.
- Perroux, F. "Economic Space: Theory and Applications" *Quartely Journal of Economics* vol. 64, no. 1 (1950): 89-104.
- Prichepiy, E. N., and Ryzhko, V. A. Subekt i obekt kak filosofskaya problema [Subject and object as a philosophical problem]. Kiev: Naukova dumka, 1979.
- Ruchkina, G. F. "Poniatie i sodержanie ekonomicheskoy deiatelnosti i ee sootnoshenie s khoziaystvennoy i predprinimatelskoy deiatelnosti" [The concept and content of economic activity and its relationship to the economic and business activities]. *Yurist*, no. 2 (2003): 19-21.
- Raysberg, B. A., ozovskiy, L. Sh., and Starodubtseva, E. "Sovremennyy ekonomicheskyy slovar" [Modern Dictionary of Economics]. http://sbs.gov.mari.ru/glossary/c_z/.
- Rouz, S. R. *Ustroystvo pamiati. Ot molekul k soznaniyu* [The memory device. From Molecules to consciousness]. Moscow: Mir, 1995.
- Slovyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka, 1974.
- Ukhtomskiy, A. A. http://www.biblioclub.ru/author.php?action=book&auth_id=2201.
- Vekker, L. M. "Psikhika i realnost. Edinaia teoriia psikhicheskikh protsessov" [Mind and Reality. Unified theory of mental processes]. <http://www.psylib.ukrweb.net/books/vekl01/>.
- Valieva, E. I., and Ibragimov, U. F. "Sootnoshenie poniaty predprinimatelskaya deiatelnost i ekonomicheskaya deiatelnost" [Value concepts of entrepreneurship and economic activity]. *Molodoy uchenyy*, no. 6 (2013): 285-287.
- Zavadskiy, Y. S., Osovskaya, T. V., and Yushkevych, O. O. *Ekonomichnyi slovyk* [Economic Dictionary]. Kyiv: Kondor, 2006.